

UN INTEL·LECTUAL DE DIMENSIÓ EUROPEA

Calma suplica el navegant...

Marta Pessarrodona

Per una raó que conec prou bé, pensar en passat en el pare Batllori em torna a la ment la meravellosa versió de Costa i Llobera de *l'Oda XVI* del llibre segon d'Horaci: "Calma suplica el navegant qui es troba / per la mar ampla, si ja negre núvol / tapa la lluna i cap estel propici / guia li dóna", diu la primera estrofa. Al patetisme que sempre sento davant de la Desconeguda (i que ningú, amb caritat dubtosa, em renti la cara amb la biologia) s'hi afegeix la consideració més pragmàtica: tots hi perdem molt, i quan dic tots vull dir tots aquells, aquí o allà del món occidental, si més no, que creiem que la Cultura, amb majúscula, és alguna cosa que cal tenir en compte. Com a catalans, és millor ni parlar-ne, per no entristir-nos encara més.

Personalment, m'ha arribat la notícia que temia de fa uns mesos, just quan examinava les darreres proves d'impresca (i sembla que m'ho faci venir bé, ho reconec) del text d'una conferència seva que va impartir el 3 de març del 2001, a la Residència d'Investigadors de Barcelona, *Jaume Vicens Vives i els Annals d'Història*. Durant tot el temps, és a dir, la lectura, he estat pensant en la il·lusió que em faria, si era possible, anar una tarda a la residència Borja, com d'altres vegades, a lliurar-li l'exemplar del volum que inclourà el cicle de conferències que ell va encetar, *Persones i institucions*. Ja no serà possible, perquè ja viu en els qui l'hem admirat en vida i l'admirarem sempre.

En aquesta nota precipitada i sincerament marcada pel dolor, voldria subratllar la seva senzillesa de savi dins d'una persona absolutament cordial. Una senzillesa que li feia repetir que el seu únic mèrit era d'haver viscut sempre prop de bones biblioteques. Una senzillesa que feia que em preguntés, per exemple, què havia de llegir de Mercè Rodoreda, bo i recordant el que l'enyorada autora li havia comentat en un sopar en el qual havien coincidit: la seva condició de veïns juvenívols al Sant Gervasi barceloní. Per reblar-ho, mai no oblidaré aquell assistent de primera fila a una xerrada en honor de Doris Lessing, quan li van concedir, el 1999, el premi Catalunya a l'escriptora britànica. As-

torada per la seva presència, em va plaure molt de presentar-los i palesar-li la meua sorpresa de veure'l allí (era a la seu de l'Institut Britànic de Barcelona). Dos dies abans, quan havien concegut el guardó a l'autora, alguna acadèmia de les quals justament era membre li havia impedit la presència al Palau de la Generalitat, on s'atorgava el guardó. Per tant, ell no podia deixar que Doris Lessing passés per Barcelona sense escoltar-la! Aquesta va ser la seva explicació.

Amb el temps i una certa amistat amb la qual m'honorava, de Katherine Mansfield als viatges pel Nil de Florence Nightingale o la decadència física d'un Borges que ell havia conegut i s'havia jurat de no imitar, el pare Batllori, un jesuïta amb un punt de dandi, com diu un meu amic, m'ha procurat moments meravellosos més enllà de la parcial lectura de la seva obra que dec haver fet al llarg de la meua vida. A cabo, encara enrabada amb la notícia del seu traspàs, com he començat, amb Horaci, que en *l'Oda* esmentada també diu "Què tants d'esforços per tan curta vida?". I convidant, com Miquel Batllori va convidar els seus oients en la conferència esmentada, amb un "Qui més en sàpiga, que més hi digui".

Miquel Batllori, Miquel Coll i Alentorn i Jordi Pujol el 1985

Incansable i lúcid

Albert Balcells

Em donen la notícia de la mort del pare Batllori. Són dos quarts de deu de la nit. Feia només vuit dies que jo havia estat parlant amb ell a la seva cambra del centre Borja de Sant Cugat. La seva conversa era tan vivaç com sempre. La seva lucidesa, la usual. Després de més de dues hores de xerrada interessantíssima, durant la qual, com de costum, vaig prendre alguna nota, Miquel Batllori va anar a sopar. No va voler ajudar-se amb la barana del passadís i va anar tot dret, digne, i polític com sempre, ajudat només pel seu bastó. Gran privilegi és haver pogut treballar fins al darrer moment, haver conservat la seva intel·ligència excepcional fins al darrer dia. Quan em vaig acomiadar d'ell, no imaginava que era la darrera vegada que parlàvem, tal era el seu bon aspecte malgrat els 93 anys. Parlava amb la ironia acostumada dels molts honors rebuts, tots ells més que merescuts.

Personalment, li agrairé sempre l'ajuda generosa i desinteressada que em va prestar fa anys. La historiografia dels Països Catalans resta en deute amb ell pel seu treball incansable, per la penetració amb què ha aprofundit els grans temes que ha estudiat: des de Ramon Llull i Arnau de Vilanova fins al cardenal Vidal i Barraquer i les relacions Església-Estat durant la Segona República, passant pel papa Borja Alexandre VI, per Baltasar Gracián i el Barroc, i pels jesuïtes exiliats d'Espanya i d'Amèrica en el segle XVIII. Ha estat el darrer historiador capaç d'abordar èpoques i temes tan diversos amb la mateixa erudició, el mateix rigor metodològic i la mateixa profunditat d'interpretació derivada de la seva saviesa i de les seves qualitats humanes personals.

Per parlar de tots els temes tractats per Miquel Batllori, calgué el concurs de set especialistes en cadascun dels camps a les jornades científiques que li dedicà l'Institut d'Estudis Catalans el març del 1997. El fil conductor de la seva tasca incansable d'historiador és la continuïtat sense interrupció de la cultura en llengua catalana des del segle XIII fins avui i de la seva interrelació amb la cultura europea. L'única Unió Europea vàlida i viable era per Miquel Batllori la de l'Europa dels pobles en lloc de l'Europa dels Estats. Pocs catalans tan autènticament universals com ell, pocs religiosos tan liberals, pocs intel·lectuals tan exempts de pedanteria. Sense la seva obra, la història de la cultura catalana no seria la mateixa.

REACCIONS

Joaquim Molas:

"El pare Batllori era un europeista i un català convençut. Per ell Europa, que va viure des de Roma, en la seva doble condició de capital civil i religiosa i que va identificar modernitat i moralitat, era una unitat de vida i cultura. Això suposa una suma no d'Estats polítics, sinó de pobles naturals, resultat d'una tensió entre universalisme i particularisme. Per això el

conjunt dels seus estudis els va fer a partir d'una geografia determinada, la de les terres catalanes i, a tot estirar, de l'antiga Corona d'Aragó. I excepcionalment ho va fer en les dues direccions possibles: la que va d'Europa a les terres catalanes i la que va d'aquestes terres a Europa"

Eliseu Climent:

"Era el darrer gran humanista de la cultura

catalana i universal que ha donat el segle XX. Teníem una gran osmosi. Malgrat que a mi em van expulsar dels jesuïtes, ell em va dir que en les mateixes circumstàncies a ell li hauria passat el mateix. Em va ensenyar què és la tolerància, la flexibilitat, la comprensió dels altres, la ironia, i a mantenir un cert distanciament respecte a les coses. Sense ell mai s'hagueren arribat a saber

moltes coses sobre els Borja"

Jordi Carbonell:

"El conec des de l'època de Mallorca, a principis dels 40, on ja va fer una extraordinària tasca ensenyant el català a la gent jove. Després l'he anat tractant sovint, sobretot a Itàlia, on va ser fundador de l'Associació Italiana d'Estudis Catalans. Sempre va donar suport a tots els

plantejaments de cultura catalana, amb una absoluta predisposició, tot i que mai va voler entrar en política"

Ramon Arnau:

"La seva desaparició és una gran pèrdua per a l'Església, la cultura, els catalans, els valencians i la història. Era sens dubte una de les figures més grans que ha tingut l'Església en la història contemporània"